

законодательств государств-членов, направленное на создание подобного (сопоставимого) правового регулирования в некоторых областях. Это легальное определение подразумевает исключение неблагоприятных для надлежащего функционирования общего рынка Союза различий в конкретных областях права в рамках национальной правовой системы каждого государства-члена (Jokisch, Jens. *Gemeinschaftsrecht und Strafverfahren : die Überlagerung des deutschen Strafprozessrechts durch das Europäische Gemeinschaftsrecht, dargestellt anhand ausgewählter Problemfälle* / J. Jokisch. – Berlin: Duncker&Humblot, 2000. – S. 108).

В рамках ранее созданного формирования слабой интеграции – Содружества Независимых Государств – уголовно-процессуальные нормы уже подвергались попыткам приближения. Межпарламентской Ассамблеей стран-участников СНГ был принят Модельный Уголовно-процессуальный кодекс для государств-участников СНГ в 1996 году. Хотя государства-участники в своем национальном законодательстве во многом отделились от текста этого кодекса.

Наиболее интенсивное сближение уголовного процесса наблюдается в рамках Европейского Союза (далее – ЕС). Так называемая «третья опора» ЕС была создана в соответствии с Маастрихтским договором в 1992 году. Третья опора имеет отношение к сотрудничеству в области юстиции и внутренних дел и должна была стать основой для совместного уголовного преследования (Gleß, Sabine. *Strafverfolgung über die Grenzen hinweg* / S. Gleß, M. Lüke // *Jura*. – 1998. – Heft 2. – S. 75). В соответствии с п. 2 ст. 82 Договора о функционировании ЕС Европейский парламент и Совет могут устанавливать минимальные правила в уголовном судопроизводстве по: взаимной допустимости доказательств между государствами-членами; правам личности в уголовном процессе (Дорожная карта по процессуальным правам (Resolution of the Council of 30 November 2009 on a Roadmap for strengthening procedural rights of suspected or accused persons in criminal proceedings. – Official Journal of the European Union. – C 295. – 4.12.2009. – P. 1-3) была утверждена в 2009 году и предусматривала введение минимальных стандартов прав подозреваемого (обвиняемого) на устный и письменный перевод, на информирование о правах (уведомление о правах), на юридические консультации до и в ходе судебного разбирательства и юридическую помощь, на защиту уязвимых подозреваемых, право задержанного лица общаться с членами семьи, работодателями и консульскими учреждениями, а также принятие Зеленой книги о предварительном заключении); правам потерпевших от преступлений; другим конкретным аспектам уголовного процесса, которые Совет определит своим решением заранее (Ландо, Д. Д. *Европейское публичное право* / Д. Д. Ландо, В. И. Самарин. – М.: Проспект, 2015. – С. 175). Другие государства могут использовать опыт ЕС во время сближения уголовно-процессуального законодательства в рамках международных организаций и для приближения к стандартам этого союза.

Таким образом, принципы надлежащей правовой процедуры, изложенные в международных договорах Совета Европы, включая Европейскую конвенцию о правах человека, могут стать в будущем основой для гармонизации уголовно-процессуального права в Европе. В таком случае гармонизация не означает, прямое действие норм, принятых в рамках международной организации, она лишь позволяет государствам обеспечить общие руководящие принципы для разработки национальных правовых институтов.

Стоянов М.М.

кандидат юридических наук, доцент,

декан факультета адвокатуры

Национального университета «Одесская юридическая академия»

ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ПІДСЛІДНОСТІ ЯК ПІДСТАВА ВИЗНАННЯ ОТРИМАНИХ СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ

Останніми роками одним з основних напрямків державної політики в Україні є оголошена боротьба з корупцією на усіх рівнях. За цей час значно розширено повноваження державних органів (посадових осіб), врегульовано відносини у сфері антикорупційної діяльності та створені нові спеціальні органи для запобігання, протидії та боротьби з

корупцією. Так, до новостворених органів досудового розслідування віднесено підрозділи детективів та підрозділи внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, а до оперативних підрозділів – підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Діючим кримінальним процесуальним законодавством достатньо детально врегульовано правила підслідності кримінальних проваджень (ст. 216 КПК України). При цьому, питання розмежування компетенції органів, що займаються розслідуванням корупційних кримінальних правопорушень, є вкрай важливим у аспекті формування доказової бази у кримінальних провадженнях. Однак, непоодинокими є випадки прийняття на себе повноважень з розслідування корупційних діянь з боку інших державних органів, зокрема військовою прокуратурою (див., наприклад: <http://www.5.ua/suspilstvo/kholodnytskyi-sap-i-nabu-ne-budut-pidmitaty-za-inshymy-orhanamy-iaki-zlovzhyviut-nepidslidnymy-im-spravamy-119099.html>, <http://izvestia.kiev.ua/item/show/93219>, <http://www.5.ua/suspilstvo/viiskovy-prokuror-poisnyv-chomu-beretsia-za-antikoruptsiini-spravy-119215.html>, <http://znaj.ua/news/regions/52249/vijskova-prokuratura-zrivaye-rozsliduvannya-korupcijnih-zlochiv.html>). Слід зазначити, що діяльність військових прокуратур урегульована, зокрема, Законом України «Про прокуратуру», Наказом Генерального прокурора України № 12гн «Про особливості діяльності військових прокуратур» від 29 серпня 2014 року. При цьому, функціональна спрямованість діяльності військових прокуратур не охоплює розслідування корупційних діянь.

Як відомо, питання законності отриманих фактичних даних охоплюється інститутом допустимості доказів. У доктрині кримінального процесуального права прийнято виділяти декілька критеріїв (умов, компонентів) допустимості. Одним серед таких є належність суб'єкта отримання доказової інформації. Якщо ж ми говоримо про суб'єктів сторони обвинувачення, які відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України відносяться до суб'єктів збирання доказів, то очевидним є те, що орган досудового розслідування вважатиметься належним суб'єктом лише за умови дотримання правил підслідності, закріплених у ст. 216 КПК України (Чернега І.Л. Належний суб'єкт збирання як гарантія допустимості доказів / І.Л. Чернега // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 74. – С. 403.).

Уже після вступу у дію та нетривалого застосування КПК України вищенаведене доктринальне положення отримало відображення у діючому кримінальному процесуальному законодавстві. Одночасно з прийняттям нової редакції Закону України «Про прокуратуру», кримінальний процесуальний закон було доповнено нормою, відповідно до якої недопустимими є докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених КПК України, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України). Тим самим законодавець не просто конкретизував критеріїв належності суб'єкта і належності способу збирання та перевірки доказів (адже загальне визначення допустимості доказів, надане у ст. 86 КПК України, містить ознаки допустимості (недопустимості) доказів), а підкреслив однозначність та істотність такого порушення процесуальної форми отримання доказової інформації.

За таких умов, сторона захисту має використовувати наданий їй правовий інструмент для виключення отриманих стороною обвинувачення з порушенням правил підслідності (до речі, не тільки предметної) відомостей про злочин з масиву доказового матеріалу.

Окремо слід зупинитися на процесуальному порядку визнання таких доказів недопустимими. Як вірно зазначають науковці, існують два порядки визнання доказів недопустимими за критерієм очевидності/неочевидності недопустимості доказів. У разі очевидної недопустимості доказів суд визнає цей доказ недопустимим під час судового розгляду, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате (Литвин О.В. Деякі питання порядку визнання судом недопустимості доказів у стадії судового розгляду / О.В. Литвин // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-1. – С. 357.).

Відповідно до позиції Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, викладеній у Інформаційному листі № 223-1446/0/4-12 від 05.10.2012 р. «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій

інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України», відомості, матеріали та інші фактичні дані, отримані органом досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку чи з його порушенням, є очевидно недопустимими, а це відповідно до ч. 2 ст. 89 КПК тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. Зазначене правило застосовується і щодо доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК) за умови підтвердження сторонами кримінального провадження їх очевидної недопустимості. В іншому випадку суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення (п. 8). Тобто, відповідно, очевидно недопустимими є докази, які: 1) отримані органом досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку; 2) отримані органом досудового розслідування з порушенням передбаченого процесуальним законом порядку; 3) докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК). Отже, отримані внаслідок порушення правил підслідності докази мають визнаватися недопустимими під час судового розгляду, тобто до виходу до нарадчої кімнати для ухвалення підсумкового рішення у суді першої інстанції.